

کاربافی ورزشه

تاریخ دریافت: ۹۱/۴/۲۵
تاریخ تصویب: ۹۳/۷/۲۸

سیدعلی مجابی^۱
زهرا فناپی^۲

چکیده

کرباس که در منطقه مرکزی ایران اصطلاحاً «کار» نامیده می‌شود، ساده‌ترین پارچه دو وردی است که با پنبه و به‌وسیله دستگاه‌های باجالی بافته می‌شود. کار یا بدون نقش است و یا نقش‌های بسیار ابتدایی و ساده‌های دارد. اگرچه تولید این بافته در مناطق مختلف ایران با شیوه‌های تقریباً یکسان صورت می‌پذیرد، متناسب با کاربرد و نوع مصرف این پارچه سنتی، تغییراتی در نحوه تولیدش رخ می‌دهد. یکی از مناطق مرکزی ایران که با توجه به وجود کشتزارهای وسیع پنبه، بافت کار در آن برای مصارف گوناگون کاربرد داشته است، ورزشه در نزدیکی اصفهان است. هدف اصلی ما در این مقاله، شناسایی فرآیند و شیوه تولید کار در منطقه ورزشه است تا از این طریق و با مطالعه روش‌های کرباس‌بافی در سایر مناطق ایران، به تفاوت‌های موجود در تولید کرباس در مناطق مختلف ایران پی ببریم. روش تحقیق این مقاله توصیفی و شیوه گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی است. در این پژوهش، ضمن بررسی قسمت‌های مختلف دستگاه و معرفی ابزار و تشریح مراحل بافت کار، اصطلاحات محلی به کاررفته در کاربافی ورزشه را دسته‌بندی می‌کنیم و توضیح می‌دهیم. از کار بافته‌شده در ورزشه به‌عنوان سفره نان یا بقچه چهار عروس، بقچه حمامی، چادر سفید، کفن و چادر شب استفاده می‌شود. در حال حاضر، در این منطقه شانزده کارگاه نیمه‌فعال خانگی بافت کار وجود دارد که بافندگان آن همگی زنان مسن هستند. کار ورزشه در صورت نقشدار بودن، بیش از پنج رنگ ندارد و با نخ پنبه‌ای مرسریزه و آهارخورده با چربی حاصل از مغز گوسفند بافته می‌شود.

واژگان کلیدی: ورزشه، کاربافی، منسوجات سنتی، بافندگی.

۱. مقدمه

کار پارچه‌ای دو وردی است که در بسیاری از مناطق ساده تولید می‌شود. این پارچه یکی از مهم‌ترین بافته‌های روی دستگاه‌های باجالی و با نقش‌های بسیار ابتدایی و تولیدی در مناطق مرکزی ایران، به‌ویژه ورزشه، است.

۱. استادیار دانشکده هنر، معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بجناباد. alimjabibi@gmail.com
۲. مربی دانشکده هنر، معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بجناباد.

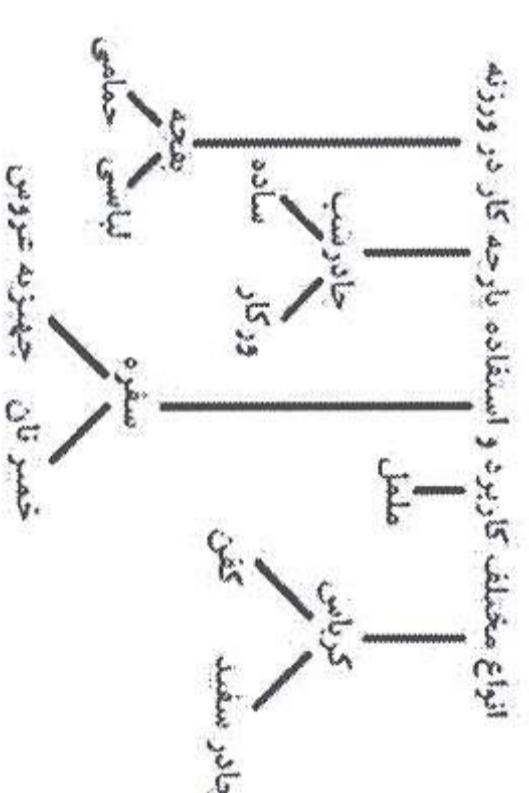

تصویر ۱: نقشه ورزشه در استان اصفهان (گیتاشناسی، ۱۳۶۲: ۱۵۶)

می‌کنند. این سنت چندصدساله در طی سال‌های اخیر تقریباً کارکرد خود را از دست داده است (ملابری ورزشه، ۱۳۷۹: ۱۳۷۹).

۴. انواع کار تولیدی در ورزشه

دستگاه کاربافی «کارباف» نامیده می‌شود. با کارباف پارچه‌های مختلفی تولید می‌شود. پارچه‌های تولیدی توسط دستگاه کارباف را می‌توانیم به‌صورت تصویر ۲ طبقه‌بندی کنیم.

تصویر ۲: انواع مختلف کاربرد پارچه کار در ورزشه

سفره‌های خمیر نان که برای نگهداری خمیر نان استفاده می‌شوند، سفید هستند. سفره چهاربند عروس که برخی از لوازم چهار عروس را در آن می‌بندند، آبی و راه‌راه بافته می‌شود. بقچه‌ها برای نگهداری منسوجات خانگی و با بستن لوازم حمام استفاده می‌شوند. بقچه حمام را دورنگ می‌بافند که بیشتر آبی تیره و قرمز تیره یا در برخی از موارد سبز تیره هستند. به پارچه‌های سفید و

واقع در جنوب شرقی اصفهان، محسوب می‌شود. وجود کشتزارهای وسیع پنبه در این منطقه و در درجه دوم، نیاز مردم به این بافته عمده‌ترین دلایل رواج آن بوده است. از این بافته در ورزشه به‌عنوان سفره، چادر شب، بقچه و ... استفاده می‌شود (خلیلی ورزشه، ۱۳۸۵: معرفی شهر ورزشه). به‌عقیده برخی از افراد محلی مطلع، کاربافی از دوره سلجوقی و تیموری در این منطقه رواج داشته است؛ با این حال از آنجا که پنبه به‌مرور زمان می‌پوسد و ازین می‌رود، نمونه‌های تاریخی از این دوره به‌دست نیامده است. هنگام خاک‌برداری یکی از افراد محلی در منطقه، ابزارهایی به‌دست آمده است که حدس زده می‌شود برای بافت کار استفاده می‌شدند. این گمان هرگز ثابت نشده است.

۳. تاریخ و جغرافیای ورزشه

واژه ورزشه در عهد سلجوقیان به‌صورت «ورغنه» var-1-gana به‌معنی پهن و گسترده به‌کار می‌رفت. واژه ورزشه در زبان پهلوی فارسی، از دو جزء «ور» به‌معنی حمله و پیروزی و «غن» به‌معنی زنده ساخته شده است. این واژه به ارژن و سپس به ورزشه و ورزشه تبدیل شده است (شفیعی نیک‌آبادی، ۱۳۷۶).

افراد محلی باور دارند که ورزشه به‌معنی کشتوکار ورزشین است و واژه ورزشه از ریشه ورزشین حاصل شده است. در ایران باستان، به روستا وردنه و به مجموع چند روستا ورزشه می‌گفتند (www.varzanehmirasir.pahlavipahlavi.htm).

مطالعات نشان می‌دهند که ورزشه از دو کلمه «ور» و «زندکردود» (زندکردود یا زاینده‌رود) گرفته شده است. ور به‌معنی کنار است و ورزشه به شهری اطلاق می‌شود که کنار زاینده‌رود است (http://fa.wikipedia.org).

ورزشه مرکز بخش بن‌رود در جنوب شرقی اصفهان است. زاینده‌رود از شمال شهر عبور می‌کند و شهر را به دو قسمت شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند. تصویر ۱ نقشه ورزشه در استان اصفهان را نشان می‌دهد.

اقتصاد منطقه ورزشه مبتنی بر کشاورزی، صنایع دستی و دامداری است و زراعت مهم‌ترین منبع درآمد محسوب می‌شود (خلیلی ورزشه، ۱۳۸۵: معرفی شهر ورزشه). زنان ورزشه از چادر سفید پنبه‌ای به‌عنوان پوشش استفاده